

บทที่ 1
บทนำ

สภาพปัญหาการวิจัย

การพัฒนาชนบทเป็นความพยายามของรัฐบาลที่จะแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งประเทศไทยมีพื้นที่ที่เป็นชนบทช่วยเหลือเลี้ยงภาคสังคมเมือง การพัฒนาเป็นการเปลี่ยนแปลงจากสถานการณ์หนึ่งไปสู่สถานการณ์ที่ดีขึ้น ซึ่งอาจจะกล่าวได้ว่า เป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคม การปรับปรุงการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้สามารถตอบสนองความต้องการของคนในสังคม ปรับปรุงความเป็นอยู่ของสังคม หรือปรับปรุงคุณภาพของคนให้ดีขึ้น มีความพยายามทั้งภาครัฐบาลและเอกชนโดยใช้แนวทางพัฒนาต่างๆ มากมาย เพื่อที่จะพัฒนาประเทศ การคลี่คลายแนวทางการพัฒนาเป็นลำดับจนถึงปัจจุบัน บรรดาโครงการหรือกิจกรรมการพัฒนาต่างๆ มุ่งสู่ระดับหมู่บ้าน มักให้ประชาชนในพื้นที่ได้มีส่วนร่วมเพื่อนำไปสู่ความพยายามพึ่งตนเอง (self-reliance) ความพยายามพึ่งตนเองจึงเป็นแนวทางและความหวังในการพัฒนาประเทศ¹

จากการดำเนินงานในโครงการต่างๆ ประสบความสำเร็จเป็นส่วนใหญ่ สาเหตุสำคัญมาจากการมองข้ามความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชน (people's participation) ทั้งนี้เพราะมีช่วงเวลากิจการปฏิบัติงานในเขตพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งจำกัด ไม่อาจที่จะดำเนินการในท้องถิ่นเต็มได้ตลอดไปโดยไม่มีสิ้นสุด หากเป็นโครงการที่ไม่ได้ผ่านกระบวนการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริง เมื่อสิ้นสุดระยะเวลาการดำเนินโครงการแล้ว งานส่วนใหญ่ที่ทำในสนามที่ทำไว้ค่อยๆ เสื่อมสลายไปในเวลาอันสั้น ทั้งนี้เพราะประชาชนขาดความผูกพันและความเข้าใจอย่างเพียงพอ จึงไม่สามารถสานต่อหรือใช้ประโยชน์จากสิ่งทีทางการจัดไว้ให้ตามที่ควรจะเป็น²

ดังนั้น จึงควรให้ความสำคัญและสนใจต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนตลอดจนการดำเนินการต่างๆ ซึ่งจัดได้ว่าเป็นกระบวนการที่ประชาชนมีความสมัครใจเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดความเปลี่ยนแปลงเพื่อตัวประชาชนเอง โดยประชาชนได้มีส่วนร่วมใน

---

¹สุพรรณิ ชัยอำพร. "แนวความคิดทางทฤษฎีและการวัดความพยายามพึ่งตนเองระดับบุคคล," วารสารพัฒนบริหารศาสตร์ 26 (ตุลาคม 2529) : 26.

²วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน และสุศรี มณีพฤษัย รายงานผลการสำรวจข้อมูลพื้นฐานสำหรับโครงการการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมขั้นสูง (กรุงเทพฯ : คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2525), หน้า 97.

การตัดสินใจเพื่อตนเอง และมีการดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ดังปรารถนาหรือที่ตั้งไว้ ทั้งนี้ต้องมีใช้การกำหนดกรอบความคิดจากบุคคลภายนอก

นอกจากนี้ มูลเหตุแห่งความล้มเหลวของการพัฒนาที่ผ่านมาแล้วรวมศูนย์อยู่ที่ ยุทธศาสตร์ที่เน้นการพัฒนาวัตถุมากกว่าการพัฒนาคน เน้นหนักการเพิ่มขึ้นของรายได้ส่วนรวม มากกว่าการแบ่งปันที่เป็นธรรม ผลที่เกิดขึ้นคือ วัตถุได้รับการพัฒนาแต่ประชาชนส่วนใหญ่ยัง อยู่ในสภาพที่ด้อยพัฒนา ยิ่งกว่านั้น วัตถุที่ได้รับการพัฒนายังกระจายอย่างเป็นกระจุกในหมู่คน ส่วนน้อย คนส่วนใหญ่ไม่ได้เป็นเป้าหมายของการพัฒนา จึงถูกละเลยไม่ได้รับดอกผลของการ พัฒนา และมีได้มีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาแต่อย่างใด³

สาเหตุที่สำคัญอีกประการหนึ่ง ของความล้มเหลวในการดำเนินการพัฒนาต่างๆ ของรัฐบาลมาจากการดำเนินการยึดกลยุทธการพัฒนา และยึดแนวคิดทฤษฎีที่มาจากภายนอก บ่อยครั้งที่หน่วยงานรัฐบาลเองก็มุ่งแสวงหารูปแบบการพัฒนาชนบทที่เหมาะสมจาก ต่างประเทศ โดยหวังจะนำมาเป็นแนวอันเป็นสูตรสำเร็จของทั่วประเทศ⁴ การแสวงหาแนวทาง และกลยุทธการพัฒนาจากภายนอก โดยหวังนำมาประยุกต์ใช้ต่อชนบทไม่ได้ผล ไม่สามารถ แทนแนวการศึกษาสภาวะเศรษฐกิจสังคม วัฒนธรรมของไทยเองได้เลย นอกจากนั้นเจ้าหน้าที่ ของรัฐบาลส่วนใหญ่คิดว่า การมีส่วนร่วมเป็นเครื่องมือหรือเทคนิคใหม่ให้ชาวบ้านยอมรับ กิจกรรมที่เจ้าหน้าที่กำหนดไว้แล้ว ผลที่ตามมาคือ โครงการและรายละเอียดการทำงานต่างๆ ถูกยึดเยียดแก่ชาวบ้าน และชาวบ้านถูกดึงให้ร่วมมือแทนที่จะมีส่วนร่วม ความพยายามเช่นนี้ นอกจากจะไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนพัฒนาตนเองจากการมีส่วนร่วมแล้ว ยังเป็นการเพิ่มภาระ ให้ประชาชนและตอกย้ำลักษณะพึ่งพิงต่อราชการมากขึ้น⁵ และการสร้างการมีส่วนร่วมของ ประชาชนในการพัฒนาตนเองเป็นวิธีการพัฒนาที่น่าจะเหมาะสมและถูกต้อง เพราะเป็นการให้ การศึกษานอกระบบแก่ชาวบ้าน

จากประสบการณ์ในอดีต รัฐบาลได้พบว่า ปัญหาที่สำคัญที่ทำให้การพัฒนาประเทศ ไม่บรรลุเท่าที่ควร เนื่องมาจากประชาชนยังมีความคิดว่างานพัฒนาเป็นเรื่องของภาคราชการ ประชาชนมีหน้าที่รอรับผลการพัฒนา หรือความช่วยเหลือจากภาคราชการเท่านั้น นั่นคือขาด การรวมพลังประชาชนเพื่อมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง นอกจากนั้นการพัฒนาที่ ผ่านมา ภาครัฐบาลมักคิดว่ารัฐบาลเป็นผู้คิดฝ่ายเดียว แต่ประชาชนต้องการอะไร มิได้พัฒนา ชีตความสามารถให้ประชาชนได้คิดและทำด้วยตนเอง

³ กลุ่มสังคมศาสตร์สาธารณสุข “การมีส่วนร่วมของชุมชน : จุดอ่อนของงานสาธารณสุขมูลฐาน,” วารสารสังคม ศาสตร์ 10 (พฤศจิกายน-ธันวาคม 2525) : 23.

⁴ สุริชัย หวันแก้ว, บทเรียนเชิงกลยุทธ์การพัฒนา (กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, 2528), หน้า 117.

⁵ ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์, การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา (กรุงเทพมหานคร : ศักดิ์โสภากการพิมพ์, 2527), หน้า 2-3.

ดังนั้น ตั้งแต่ช่วงปลายแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 และต้นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 จนถึงฉบับที่ 8 จึงได้มีการกำหนดให้องค์กรประชาชนได้มีส่วนร่วมในงานพัฒนาต่างๆ เพิ่มมากขึ้นคือ

1. ให้องค์กรประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารงานพัฒนาระดับตำบล หมู่บ้านของตนเองในขั้นตอนต่างๆ ทุกขั้นตอน ทั้งในกระบวนการวางแผนพัฒนาตำบล หมู่บ้าน รวมถึงดำเนินการแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง ด้วยความช่วยเหลือของภาคราชการและเอกชนภายนอก ภายใต้สมมติฐานที่ว่า องค์กรประชาชนมีความสามารถในการดำเนินงานพัฒนา ดังกล่าวพร้อมพอสมควร⁶

2. การกำหนดบทบาทของแต่ละบุคคลในองค์กรนั้น นอกจากจะต้องให้ทุกคนได้รับรู้บทบาทหน้าที่แล้ว เจ้าหน้าที่ราชการจะต้องกระตุ้นเร้าให้ประชาชนเกิดความตื่นตัวในการทำงานเพิ่มขึ้น และร่วมมือทำงานด้วยความเชื่อมั่นว่าตนย่อมพึ่งตนเองได้ (self-reliance)⁷

3. ความสัมพันธ์ของเจ้าหน้าที่และประชาชนในการพัฒนา ควรเปลี่ยนจากการที่เจ้าหน้าที่เป็นผู้สนับสนุน และประชาชนเป็นผู้เริ่มปฏิบัติ⁸

การตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของประชาชน เพื่อขจัดความยากจนของประชาชนให้ค่อยๆ หายไป รัฐบาลได้ตระหนักถึงการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายพัฒนาท้องถิ่นให้เหมาะสมกับท้องถิ่นที่มีอยู่ รัฐบาลไม่สามารถกำหนดรายละเอียดได้ว่าควรมีการพัฒนาอะไรบ้าง ประชาชนต้องเป็นผู้กำหนดเอง ปัจจุบันจึงมีการเสนออยู่เสมอว่าการพัฒนาจะต้องเกิดขึ้นจากเบื้องล่างสู่เบื้องบน การพยายามจากเบื้องบนมาสู่เบื้องล่างจะสำเร็จสมบูรณ์ไม่ได้ เพราะเบื้องบนจะไม่สามารถกำหนดโครงการพัฒนาที่จะตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของประชาชนเบื้องล่างได้⁹

เป้าหมายของรัฐบาลก็คือ มุ่งส่งเสริมพลังความสามารถหรือศักยภาพของสถาบันชุมชนให้สามารถพึ่งตนเองในการพัฒนาได้มากขึ้น มนุษย์ทุกคนมี “ศักยภาพ” หากว่าเขาได้ตระหนักถึงตัวเขาเองและปัญหาที่เกิดขึ้น หากทุกคนในชุมชนได้ตระหนักถึงการร่วมกันในการพัฒนาชุมชนของตนเองให้ดีขึ้น โดยเริ่มทำการศึกษาให้เข้าใจถึงปัญหาและสภาพชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และทบทวนถึงศักยภาพหรือพลังชุมชนในด้านสถาบันของชุมชน ซึ่งเคยมี

⁶ดิเรก ฤกษ์ห่วย, การพัฒนาชนบทเน้นการพัฒนาสังคมและแนวความคิดความจำเป็นขั้นพื้นฐาน

(กรุงเทพฯ : กรุงเทพมหานครพิมพ์, 2527), หน้า 61.

⁷ชาติชาย ณ เชียงใหม่, “ระบบราชการกับการพัฒนาชนบท : บทวิพากษ์ทางการเมือง,” รัฐศาสตร์ปริทัศน์ 7 (มิถุนายน-พฤศจิกายน 2528) : 26

⁸อมร นนทสุด, แนวทางในการพัฒนาวิถีเพื่อบรรลุความจำเป็นขั้นพื้นฐานของคนไทย (กรุงเทพมหานคร : 2520) เอกสารอัดสำเนา.

⁹อมรา พงศาพิชญ์, “การวิจัยเพื่อการพัฒนาในประเทศไทย” ใน การวิจัยการพัฒนาชนบท ศูนย์วิจัยวิทยาลัยครูสุราษฎร์ธานี 2526, หน้า 82.

บทบาทแก้ไขปัญหากลางในชุมชนในอดีต จะทำให้ชุมชนสามารถรวมตัวกันขึ้นมาใหม่เป็นพลังในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น โดยมีกิจกรรมร่วมกันในการพัฒนาตนเอง ทั้งนี้การดำเนินงานจะต้องอยู่บนพื้นฐานความพยายามในการพึ่งตนเองของชุมชน

นอกจากนี้การให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายพัฒนาท้องถิ่นยังส่งผลต่อการเมืองท้องถิ่น ทำให้ประชาชนรู้สึกมีส่วนร่วมทางการเมือง ซึ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับท้องถิ่นนี้ จะทำให้ประชาชนมีความเชื่อที่ว่ากรกระทำทางการเมืองของบุคคลมีผลหรือสามารถมีผลต่อกระบวนการทางการเมือง และความรู้สึกว่าการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคมหรือสิ่งที่เป็นไปได้ โดยที่ผลการเมืองแต่ละคนสามารถมีบทบาทในการเปลี่ยนแปลงนั้น¹⁰ อันเป็นพื้นฐานของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งเป็นระบบการปกครองของชุมชน โดยสมาชิกส่วนใหญ่ในชุมชนนั้นมีส่วนร่วมในการตัดสินใจโดยตรงหรือโดยทางอ้อม ในเรื่องที่มีผลกระทบต่อสมาชิกในชุมชนหรือประชาชนในท้องถิ่นนั้นๆ สุนทรพจน์ของประธานาธิบดีลินคอล์น กล่าวว่า “ประชาธิปไตย คือ การปกครองของประชาชน โดยประชาชนและเพื่อประชาชน” ดังนั้น การมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับท้องถิ่นในชนบทจึงมีความสำคัญต่อการพัฒนาการเมืองการปกครอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย

ปรัชญาของการพัฒนาชนบทแนวใหม่จึงเน้นการพัฒนาคน และการมีส่วนร่วมของประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนที่ยากจนในชนบทโดยยึดหลักสำคัญคือ การให้ชาวบ้านในชนบทรู้จักวิเคราะห์ถึงสถานการณ์ที่ตนเองเป็นอยู่ และพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลงเมื่อจำเป็น เมื่อคนเกิดสำนึกและมีความปรารถนาที่จะเปลี่ยนแปลงแล้วกระบวนการพัฒนาก็จะเกิดจากความสมัครใจและมีความเป็นตัวของตัวเอง การมีส่วนร่วมของชุมชนจะเป็นเครื่องค้ำประกันว่า ผลแห่งการพัฒนาตกอยู่กับประชาชนอันเป็นคนส่วนใหญ่ และการมีส่วนร่วมของชุมชนยังเป็นการสร้างประชาธิปไตยในที่สุด¹¹

ถึงแม้ว่า การมุ่งการพัฒนาให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมจะเป็นเรื่องยากลำบาก แต่ถ้าหากกระทำได้สำเร็จจะเกิดการพัฒนาที่สืบเนื่องต่อไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุด และเป็นวิธีเดียวที่จะช่วยให้ประชาชนสามารถพึ่งตนเอง ไม่ต้องพึ่งบุคคลจากภายนอก¹² การมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับท้องถิ่น นับว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการความสำเร็จหรือล้มเหลวในการพัฒนาชนบทตามแนวทางใหม่ ธนาคารหมู่บ้านเป็นแนวคิดที่จะเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาชนบทที่การเข้ามีส่วนร่วมของประชาชนในขั้นตอนต่างๆ ของการดำเนินกิจกรรมธนาคาร

¹⁰Arthur A. Campell, *Manual of Fertility analysis*. (Edinburgh : Churchill Livingstone, 1983) : p.187.

¹¹ปธาน สุวรรณมงคล, “ทัศนบางประการในเรื่องสภาพกับกรมีส่วนร่วมของชุมชน” ใน *กรมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา*. ทวีทองหงษ์วิวัฒน์, บรรณาธิการ (กรุงเทพฯ : ศักดิ์โสภการพิมพ์, 2527), หน้า 82.

¹²พินิจ ลากษานนท์, *บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชนบท* (กรุงเทพฯ : เจริญวิทย์การพิมพ์, 2529),

หมู่บ้านจะมีผลต่อความสำเร็จของการดำเนินการ การศึกษาครั้งนี้มุ่งศึกษาพฤติกรรมการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนต่อกระบวนการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านทั้งสองแห่งในบริบททางสังคมและเศรษฐกิจที่ใกล้เคียงกัน ในแนวความคิดมีส่วนร่วมในเชิงพฤติกรรมประชาธิปไตย เนื่องด้วยขั้นตอนต่างๆในกระบวนการจัดตั้งและการดำเนินการธนาคารหมู่บ้าน กระทำโดยชาวบ้าน เป็นของชาวบ้าน และเพื่อชาวบ้านในการดำเนินกิจกรรมของชาวบ้าน ลักษณะร่วมกันคิดร่วมทำและร่วมรับผิดชอบ การเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการต่างๆ ของธนาคารหมู่บ้านจะเป็นบทเรียนในการทำความเข้าใจและมองเห็นผลของการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะรูปแบบอื่นที่ใกล้เคียงและใกล้เคียง อันสอดคล้องกับทิศทางในการกระจายอำนาจการปกครองท้องถิ่นของรัฐบาลการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในระดับหมู่บ้านนับว่าเป็นปัจจัยสำคัญต่อการสำเร็จในการพัฒนาในแนวทางการพึ่งตนเอง ซึ่งจะมีลักษณะรูปแบบของการมีส่วนร่วมที่หลากหลายรูปแบบ ทั้งการมีส่วนร่วมโดยอิสระ ซึ่งเกิดจากเจตจำนงของประชาชนหรือการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนแบบถูกปลุกกระตุ้น ซึ่งเกิดจากการถูกชี้แจงจากภายนอกไม่ว่าจะเกิดจากองค์กรของรัฐหรือเอกชนรวมทั้งบุคคลพฤติกรรมการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านทั้งสองแห่งจะเป็นเครื่องมือในการทำความเข้าใจพฤติกรรมประชาธิปไตยของชาวบ้านในชุมชนชนบทได้ในระดับหนึ่ง

ในการศึกษารูปแบบลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการดำเนินกิจกรรมธนาคารหมู่บ้าน ซึ่งจะมีสาเหตุปัจจัยที่แตกต่างกันไปในแต่ละลักษณะรูปแบบของการมีส่วนร่วมของประชาชน การศึกษาเน้นศึกษาลักษณะความเหมือนและความแตกต่าง รูปแบบ อันจะทำให้ทราบถึงรูปแบบ แบบแผน การเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนทำให้เกิดความเข้าใจรูปแบบการมีส่วนร่วม ซึ่งจะเป็พื้นฐานของการเข้าใจลักษณะพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับท้องถิ่น ในขอบข่ายของสังคมชนบทระดับหมู่บ้าน ซึ่งเป็นรากฐานในการพัฒนาชุมชนในชนบทตามแนวทางการพัฒนาที่มุ่งเน้นการพึ่งตนเอง รวมทั้งเข้าใจสภาพลักษณะความเป็นสังคมไทยในชนบท ลักษณะการเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจของประชาชนที่มีผลกระทบต่อประชาชนในท้องถิ่นและกลุ่มในท้องถิ่น อันสอดคล้องกับกระแสการกระจายอำนาจในการปกครองตนเองของรัฐบาล การพึ่งตนเองของสังคมชนบทในลักษณะองค์กรประชาชนที่เกิดจากการต้องการของประชาชนในระดับหมู่บ้านส่วนหนึ่ง ที่ได้รับการเสนอแนะจากองค์กรภายนอกชุมชน การที่ประชาชนในระดับหมู่บ้านได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมทางด้านการเงินในการแก้ไขปัญหาในระดับหมู่บ้าน กระบวนการในการเลือกสรรตัวแทนในการดำเนินกิจกรรมแทน การเข้าร่วมเป็นสมาชิกธนาคารหมู่บ้าน การตรวจสอบกิจกรรมการดำเนินการธนาคารหมู่บ้าน การมีสิทธิของการเป็นสมาชิกและกระบวนการในการดำเนินการทางด้านการเงิน ที่มีผลกระทบต่ออีกสมาชิก อันเป็นการทำความเข้าใจต่อแนวความคิดและอุดมการณ์ประชาธิปไตยในมิติการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชน เกิดความเข้าใจในรากฐานของประชาธิปไตยในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ แต่ในการศึกษาครั้งนี้มุ่งเน้นเฉพาะการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจในรูปของธนาคารหมู่บ้าน ที่มุ่งเน้น

การเข้ามีส่วนร่วมของประชาชนในระดับหมู่บ้าน ต่อกระบวนการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านสองแห่ง ในบริบทของสังคมชนบท คือ ธนาคารหมู่บ้านทุ่งอ้ายโหล ตำบลนิคมพัฒนา อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก กับธนาคารหมู่บ้านวัดโพธิ์ศรี ตำบลโพธิ์ศรี อำเภอบุญทรุก จังหวัด อุบลราชธานี ซึ่งจะมีรูปแบบการมีส่วนร่วมในการดำเนินกระบวนการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านทั้งสองแห่งซึ่งจะมีลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับหมู่บ้านทั้งสองแห่งที่มีแบบแผนการมีส่วนร่วมน่าจะมีความแตกต่างในลักษณะของรูปแบบการมีส่วนร่วม การทำความเข้าใจต่อสภาพพฤติกรรมของชาวบ้านต่อการยอมรับแนวความคิดธนาคารหมู่บ้านกระบวนการส่งต่อแนวความคิดและขยายฐานการสนับสนุนกับชุมชน กระบวนการในการเข้ามีส่วนร่วมในการจัดตั้งองค์กร ธนาคารหมู่บ้านจะเป็นองค์กรของชุมชนที่ดำเนินการในการแก้ไขปัญหาและเป็นทางเลือกของชาวบ้านในการยอมรับแนวความคิดในแนวทางการพึ่งตนเองของชุมชนชนบท ที่เปิดโอกาสให้มีการดำเนินกิจกรรมทางการเงินโดยชาวบ้าน ความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งความเป็นเจ้าของร่วมกันในองค์กรธนาคารหมู่บ้าน ตลอดจนการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน อันเปรียบเสมือนบทเรียนที่จะทำความเข้าใจการเมืองในเชิงพฤติกรรมประชาธิปไตยทั้งในระดับท้องถิ่นและเชื่อมโยงต่อการเมืองในระดับชาติ การที่ประชาชนมีความเข้าใจความหมายและความสำคัญในการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับท้องถิ่นรูปแบบองค์กรธนาคารหมู่บ้าน จะเป็นที่ได้รับการฝึกฝนกับแนวทางประชาธิปไตย อันสอดคล้องกับนโยบายการกระจายอำนาจการปกครองสู่ท้องถิ่นของรัฐบาล ที่ประชาชนจะปกครองตนเองโดยรัฐต้องปล่อยวางการดำเนิน กิจกรรม ทั้งในแง่อำนาจการตัดสินใจในเชิงงบประมาณ การดำเนินการในการปกครองตนเองและกิจกรรมทางสาธารณะหลายอย่างที่สมควรให้ประชาชนในท้องถิ่นดำเนินการจัดการเอง ในลักษณะที่ประชาชนในท้องถิ่นต้องมีส่วนร่วม ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ ในแนวทางการพัฒนาที่มุ่งเน้นการพึ่งตนเองของชุมชนชนบท

การศึกษาการมีส่วนร่วม ของประชาชนในท้องถิ่นรูปลักษณะองค์กรประชาชน ที่ดำเนินกิจกรรมธนาคารหมู่บ้านในแนวทางการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจของชาวบ้านเป็นการทำความเข้าใจต่อพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของประชาชนในกรอบแนวคิดประชาธิปไตย ในชุมชนหมู่บ้านชนบทน่าจะก่อให้เกิดการเข้าใจต่อการอบการเมืองประชาธิปไตยในภาพกว้างขึ้นโดยศึกษาเปรียบเทียบระหว่างธนาคารหมู่บ้านทุ่งอ้ายโหลในตำบลนิคมพัฒนา อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก กับธนาคารหมู่บ้านวัดโพธิ์ศรี ตำบลโพธิ์ศรี อำเภอบุญทรุก จังหวัดอุบลราชธานี การศึกษาทำความเข้าใจต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับท้องถิ่นซึ่งจะบ่งชี้ให้เห็นถึงธรรมชาติของการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะที่ใกล้ชิด และนำไปสู่การทำความเข้าใจธรรมชาติทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของคนไทยที่ใกล้ชิดออกไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

ในการศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น ศึกษาเปรียบเทียบกระบวนการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านทุ่งอ้ายโหล่ ในตำบลนิคมพัฒนา อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก กับธนาคารหมู่บ้าน วัดโพธาราม ตำบลนาโพธิ์ ได้ตั้งวัตถุประสงค์ในการศึกษาไว้ดังนี้

1. เพื่อศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อกระบวนการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านทั้งสองแห่ง
2. เพื่อศึกษาลักษณะโครงสร้างองค์กร ลักษณะความแตกต่าง ของการมีส่วนร่วมของประชาชน ในธนาคารหมู่บ้านทั้งสองแห่ง
3. เพื่อศึกษาสาเหตุการมีส่วนร่วมของประชาชนในรูปแบบลักษณะต่าง ๆ ในการดำเนินกิจการธนาคารหมู่บ้านทั้งสองแห่ง
4. เพื่อศึกษาธรรมชาติของการมีส่วนร่วมในเชิงพฤติกรรมประชาธิปไตยของคนไทยในภาพรวม

สมมุติฐานการศึกษา

จากการศึกษาตรวจสอบทฤษฎี แนวความคิด และผลการศึกษาที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับท้องถิ่น แนวคิดองค์กรประชาชน สามารถตั้งสมมุติฐาน การศึกษา ดังนี้

การมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นในกระบวนการธนาคารหมู่บ้านทุ่งอ้ายโหล่ในตำบลนิคมพัฒนา อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก กับธนาคารหมู่บ้าน วัดโพธิ์ศรี ตำบลโพธิ์ศรี อำเภอบุณฑริก จังหวัดอุบลราชธานี มีความแตกต่างกัน ทั้งนี้เนื่องมาจากธนาคารหมู่บ้านวัดโพธิ์ศรี มีรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนแบบอิสระสูงกว่าธนาคารหมู่บ้านทุ่งอ้ายโหล่ เนื่องด้วยปัจจัยดังต่อไปนี้

1. ปัจจัยทางด้านฐานะทางเศรษฐกิจ
2. ปัจจัยทางการศึกษา
3. ปัจจัยด้านรูปแบบการนำของผู้หน้าในชุมชน

ระเบียบวิธีวิจัย

ในการศึกษาเรื่องกระบวนการมีส่วนร่วมเปรียบเทียบกรณีกระบวนการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านทุ่งไผ่ ในอำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก กับธนาคารหมู่บ้านวัดโพธิ์ศรี ตำบลนาโพธิ์ อำเภอบุณฑริก จังหวัดอุบลราชธานี ใช้วิธีการศึกษาดังนี้

1. **ศึกษาวิจัยค้นคว้าจากเอกสาร (documentary)** เป็นการศึกษาค้นคว้าจากหนังสือ บทความ และวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นในรูปแบบต่างๆ เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดทางด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนองค์กรพัฒนาชนบท องค์กรประชาชนทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ

2. **การศึกษาจากเอกสารข้อมูลที่มีอยู่แล้ว (existing data)** โดยการศึกษาจากข้อมูลจากการสัมภาษณ์บุคคลหรือกลุ่มบุคคล ผู้นำแนวคิดธนาคารหมู่บ้านเข้ามาดำเนินการ โดยเป็นองค์กรหลักที่ทำหน้าที่เผยแพร่และร่วมจัดตั้งธนาคารหมู่บ้าน ของสมาคมพัฒนาหมู่บ้านแห่งประเทศไทย โดยเลือกเจาะจงศึกษากระบวนการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้าน ในมิติการมีส่วนร่วมในเชิงพฤติกรรมประชาธิปไตยของธนาคารหมู่บ้าน คือ ธนาคารหมู่บ้านทุ่งไผ่ ตำบลนิคมพัฒนา อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก กับธนาคารหมู่บ้านวัดโพธิ์ศรี ตำบลโพธิ์ศรี อำเภอบุณฑริก จังหวัดอุบลราชธานี

3. **การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (depth interview)** คือการสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยพยายามเข้าไปมีส่วนร่วมและเป็นส่วนหนึ่งในเนื้อหา โดยให้ผู้ถูกสัมภาษณ์มีความรู้สึกว่าเป็นผู้สัมภาษณ์เป็นพวกเดียวกับตน โดยผู้ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการธนาคารหมู่บ้าน อาทิเช่น นายกสมาคมพัฒนาหมู่บ้านแห่งประเทศไทย สมาชิกธนาคารหมู่บ้านผู้บริหาร และคณะกรรมการบริหารธนาคารหมู่บ้าน ผู้นำท้องถิ่น เป็นต้น เพื่อทราบถึงข้อมูลเชิงเหตุผลและลึกซึ้งกับแบบสอบถาม เช่น ทศนคติที่มีต่อการดำเนินการธนาคารหมู่บ้านการมีส่วนร่วมการรู้และเข้าใจในแนวคิดธนาคารหมู่บ้าน การยอมรับในตัวบุคคลซึ่งเกี่ยวข้องกับการชอบหรือไม่ชอบการสัมภาษณ์และร่วมสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมดูพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นระดับหมู่บ้านต่อการดำเนินการธนาคารหมู่บ้าน อาทิเช่น การเปิดทำการ การประชุมปรึกษาหารือ การรายงานผลการดำเนินการในที่ประชุม การค้นหา ปัญหาสาเหตุในการดำเนินการธนาคารหมู่บ้าน เป็นต้น โดยการศึกษาวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาลักษณะ รูปแบบ การมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับหมู่บ้านต่อกิจกรรมธนาคารหมู่บ้าน เพื่อทำความเข้าใจการมีส่วนร่วมในเชิงพฤติกรรมประชาธิปไตยระดับพื้นฐานในบริบทสังคมชนบท

4. **การวิจัยสนาม (field research)** ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น ต่อกระบวนการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านสองแห่งโดยผู้วิจัยได้เลือกเจาะจงที่จะเลือกศึกษากรณี ธนาคารหมู่บ้านทุ่งไผ่ในจังหวัดพิษณุโลก และ ธนาคาร

หมู่บ้านวัดโพธิ์ศรี ในจังหวัดอุบลราชธานี ข้อมูลที่ต้องการศึกษาจะใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก กล่าวคือผู้สัมภาษณ์จะเข้าไปทำความเข้าใจกับคนเคยจนประชาชนในหมู่บ้านรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนข้อมูลที่ศึกษาจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาหมู่บ้านและการพัฒนาสังคมชนบท โดยได้สอบถามสมาชิกแรกจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านทั้งสองแห่งเพื่อทราบปัจจัยต่างๆ ที่ต้องการทดสอบที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมต่อกระบวนการจัดตั้งในแต่ละธนาคารหมู่บ้าน การสอบถามประชาชน และสมาชิกธนาคารหมู่บ้านตลอดจนคณะกรรมการบริหาร ผู้นำชุมชนที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ การร่วมสังเกตการณ์การดำเนินการและพฤติกรรมการณ์มีส่วนร่วมของประชาชนต่อการดำเนินการธนาคารหมู่บ้าน ในรูปการประชุมปรึกษาหารือ การแลกเปลี่ยนงาน โดยผู้วิจัยได้พยายามเข้าไปมีส่วนร่วมเหมือนเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนหมู่บ้านทั้งสองแห่ง

ขอบเขตการศึกษา

ในการศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นต่อกระบวนการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้าน ศึกษาเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่าง ธนาคารหมู่บ้านทุ่งอ้ายโหล ตำบลนิคมพัฒนา อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก กับธนาคารหมู่บ้านวัดโพธิ์ศรี ตำบลโพธิ์ศรี อำเภอบุญทรุก จังหวัดอุบลราชธานี การศึกษามุ่งศึกษาพฤติกรรมการณ์มีส่วนร่วมของประชาชนในระดับท้องถิ่นเพื่อที่จะทำความเข้าใจการมีส่วนร่วมของประชาชนในเชิงพฤติกรรมประชาธิปไตย อันเป็นพื้นฐานในการพัฒนาการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยโดยมีขอบข่ายศึกษาเฉพาะธนาคาร หมู่บ้านทั้งสองแห่งซึ่งตั้งขึ้นในปี พ.ศ.2539 และปี พ.ศ.2536 ตามลำดับ

นิยามศัพท์สำคัญ

ศัพท์สำคัญ ที่ใช้ในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ และสมควรที่จะได้ทำความเข้าใจ ให้ถูกต้องตรงกัน มีดังต่อไปนี้ คือ

ธนาคารหมู่บ้าน, กระบวนการจัดตั้งธนาคาร หมู่บ้าน, การมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับท้องถิ่นต่อกระบวนการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้าน การมีส่วนร่วมแบบอิสระ กิจกรรมธนาคารหมู่บ้าน

ธนาคารหมู่บ้าน หมายถึง กิจกรรมกลุ่มสาธิตบริหารการเงินของชาวชนบทในระดับหมู่บ้าน

กระบวนการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้าน หมายถึง การดำเนินการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้าน เริ่มตั้งแต่ การสำรวจความพร้อมของหมู่บ้าน การนัดพบบุคคลแกนนำระดับผู้นำในหมู่บ้าน การประชุมชาวบ้านเพื่อชี้แจงเชิญชวนเข้าร่วมเป็นสมาชิก การอบรมคณะกรรมการบริหาร การที่ชาวบ้านร่วมแสดงความคิดเห็นในการออกเสียง เลือกคณะกรรมการบริหารธนาคารหมู่บ้าน การเข้าร่วมสมัครเป็นสมาชิกธนาคารหมู่บ้านแรกจัดตั้ง การฝึกอบรมถึงการจัดตั้งเปิดดำเนินการธนาคารหมู่บ้าน

การมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับท้องถิ่นต่อกระบวนการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้าน หมายถึง การที่ประชาชนในหมู่บ้านเข้าร่วมฟังการประชุมชี้แจงเชิญชวนร่วมสมัครเป็นสมาชิกแรกจัดตั้งธนาคารหมู่บ้าน การที่ประชาชนสมัครเข้าเป็นสมาชิกแรกจัดตั้งธนาคารหมู่บ้าน การที่สมาชิกธนาคารหมู่บ้านเลือกคณะกรรมการบริหารธนาคารหมู่บ้าน

การมีส่วนร่วมแบบอิสระ หมายถึง การที่ประชาชนในหมู่บ้านเข้าร่วมฟังการประชุมชี้แจงเชิญชวนร่วมสมัครเป็นสมาชิกแรกจัดตั้งธนาคารหมู่บ้าน การสมัครเป็นสมาชิกธนาคารหมู่บ้าน การเลือกหรือได้รับเลือกเป็นคณะกรรมการบริหาร ธนาคารหมู่บ้าน โดยเกิดจากความพึงพอใจ ส่วนตัวมองเห็นประโยชน์ การเข้าร่วมประชุม การเป็นสมาชิกธนาคารหมู่บ้าน และมองเห็นว่าตนเองสามารถที่จะได้รับประโยชน์ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงคณะกรรมการบริหารหรือเงื่อนไขข้อบังคับธนาคารหมู่บ้านได้

กิจกรรมธนาคารหมู่บ้าน หมายถึง การดำเนินกิจกรรมทางด้านการเงินของประชาชนในระดับหมู่บ้าน ประกอบด้วยกิจกรรม 5 ประการคือ

1. กิจกรรมการระดมเงินทุนค่าหุ้น
2. กิจกรรมบริการรับฝาก-ถอนเงิน
3. กิจกรรมบริหารให้กู้ยืมเงิน
4. กิจกรรมการร่วมลงทุนธุรกิจ
5. กิจกรรมโครงการประกันต่าง ๆ อาทิเช่น การประกันสุขภาพ, การประกันราคาพืชผล, เกษตรกรรม เป็นต้น

การมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับท้องถิ่นต่อกระบวนการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้าน หมายถึง การที่ประชาชนในหมู่บ้านเข้าร่วมเป็นสมาชิกและดำเนินกิจกรรมธนาคารหมู่บ้านโดยลักษณะของการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับท้องถิ่น จะมีการมีส่วนร่วมโดยมีสมาชิก 2 ลักษณะ คือ

1. การเข้าร่วมเป็นสมาชิกของธนาคารหมู่บ้าน และเข้าร่วมกิจกรรมธนาคารหมู่บ้าน
2. การเข้าร่วมเป็นสมาชิกของธนาคารหมู่บ้าน และได้รับเลือกตั้งเป็นคณะกรรมการบริหารธนาคารหมู่บ้าน

ปัจจัยทางด้านรูปแบบการนำของผู้นำชุมชน หมายถึง ปัจจัยที่บ่งบอกชี้ให้ทราบถึง รูปแบบวิธีการนำ ของผู้นำชุมชนซึ่งจะเกี่ยวข้องกับพื้นฐานโครงสร้างสังคม วัฒนธรรม และอำนาจ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมแบบอิสระสูงหรือต่ำอย่างไร

ปัจจัยทางด้านการศึกษา หมายถึง ปัจจัยที่บ่งบอก ชี้ให้ทราบถึงการมีการศึกษาของ ประชาชน หรือสมาชิกธนาคารหมู่บ้านในหมู่บ้านนั้น ซึ่งเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมแบบอิสระสูง หรือต่ำอย่างไร

ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ หมายถึง ปัจจัยที่บ่งบอกชี้ให้ทราบการมีรายได้ของ ประชาชนหรือสมาชิกธนาคารหมู่บ้านในหมู่บ้านนั้น ซึ่งเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมแบบอิสระสูง หรือต่ำอย่างไร

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อกระบวนการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านทั้งสองแห่ง
2. ทำให้ทราบลักษณะโครงสร้างองค์กร ลักษณะความแตกต่างของการมีส่วนร่วมของประชาชนในธนาคารหมู่บ้านทั้งสองแห่ง
3. ทำให้ทราบสาเหตุการมีส่วนร่วมของประชาชนในรูปแบบลักษณะต่างๆ ในการดำเนินการของธนาคารหมู่บ้าน
4. ทำให้ทราบธรรมชาติของการมีส่วนร่วมในเชิงพฤติกรรมประชาธิปไตยต่อการเมืองการปกครองของประชาชน ทั้งในการปกครองท้องถิ่นและในระดับชาติต่อไป

การนำเสนอบทวิจัย

ในการรายงานผลการวิจัย จะได้นำเสนอเพื่อให้เกิดการเข้าใจต่อเนื้อหาการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อกระบวนการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านทั้งสองแห่ง อันจะเป็นฐานในการทำความเข้าใจต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในเชิงพฤติกรรมประชาธิปไตยในระดับหมู่บ้านที่จะเชื่อมโยงพฤติกรรมประชาธิปไตยในภาพรวมของคนไทย ต่อไปการเสนอรายงานการวิจัยได้นำเสนอเป็นลำดับดังนี้

บทที่ 1 เป็นการนำเสนอสาระสำคัญเบื้องต้นเกี่ยวกับสภาพและความสำคัญของปัญหา ซึ่งผู้วิจัยมุ่งศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับท้องถิ่น โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัย ขอบเขตของการวิจัย ตลอดจนสมมุติฐานในการศึกษา

บทที่ 2 กล่าวถึงแนวความคิดทฤษฎีสำคัญที่ใช้เป็นกรอบในการศึกษาและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งผู้วิจัยศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับท้องถิ่นแนวความคิดทางทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมทั้งของนักวิชาการชาวไทยและชาวต่างประเทศ แนวความคิดทฤษฎีประชาธิปไตย หลักการของระบอบประชาธิปไตย และวิถีชีวิตประชาธิปไตยในทางปฏิบัติ แนวความคิดเกี่ยวกับผู้นำ องค์กรประชาชน แนวความคิดทฤษฎีการพัฒนาชนบทในแนวทางการพึ่งตนเองของชุมชนชนบท ทฤษฎีกลุ่มผลประโยชน์ แนวคิดการบริหารจัดการธนาคารหมู่บ้าน

บทที่ 3 เป็นบทว่าด้วยโครงการธนาคารหมู่บ้าน นิยามความหมายและความสำคัญ ตลอดจนความจำเป็นที่ต้องนำแนวคิดมาปฏิบัติเพื่อให้ก่อเกิดการพัฒนาในทิศทางการพึ่งตนเองของชุมชนชนบท และได้กล่าวถึงสภาพของหมู่บ้านที่เป็นที่ตั้งธนาคารหมู่บ้าน โดยกล่าวถึงประวัติของชุมชนหมู่บ้าน โดยนำเสนอสภาพของชุมชนในทางกายภาพ ประวัติความเป็นมา สภาพทางสังคมวัฒนธรรม การประกอบอาชีพของประชาชนในหมู่บ้าน สภาพเศรษฐกิจ วิถีชีวิต ความเชื่อ ตลอดจนสภาพความเป็นไปในชุมชนหมู่บ้านทั้งสองแห่งที่เป็นพื้นที่ศึกษา คือ หมู่บ้านทุ่งอ้ายไห้ ตำบลนิคมพัฒนา อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก และหมู่บ้านโพธิ์ศรี ตำบลโพธิ์ศรี อำเภอภูธรจิก จังหวัดอุบลราชธานี

บทที่ 4 เป็นบทที่ว่าด้วยวิธีที่ใช้ในการศึกษาวิจัย กล่าวถึง สมมุติฐานการศึกษา ขอบเขตและวิธีการศึกษาข้อมูล การเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล โดยกล่าวถึงกระบวนการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านกล่าวถึงมูลเหตุของการจัดตั้ง ประวัติ ความเป็นมาก่อนการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้าน และวิธีการในการนำแนวความคิดธนาคารหมู่บ้านมาสู่ชุมชนหมู่บ้าน การรับและขยายแนวความคิดของแกนนำริเริ่มจัดตั้งใน ชุมชนหมู่บ้าน การแสวงหาความร่วมมือการชักนำการมีส่วนร่วมของแกนนำริเริ่มจัดตั้งและผู้นำชุมชนของหมู่บ้านต่อประชาชน การยอมรับในแนวความคิดและแนวทางปฏิบัติของประชาชนในหมู่บ้านนำไปสู่การจัดตั้งและเปิดดำเนินการธนาคารหมู่บ้านในที่สุด การบริหารจัดการธนาคารหมู่บ้าน พฤติกรรมการมีส่วนร่วมของประชาชนในขั้นตอนการดำเนินกิจกรรมของธนาคารหมู่บ้าน โดยแยกพิจารณากระบวนการจัดตั้งและดำเนินการของทั้งสองธนาคารหมู่บ้านโดยใช้ระเบียบวิธีในการวิจัยใช้แนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้อง สมาชิกธนาคารหมู่บ้าน ประชาชนในหมู่บ้านทั้งสองแห่ง คณะวิทยากรจัดตั้งและบุคคลที่เกี่ยวข้อง ใช้การสัมภาษณ์และร่วมสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมในเหตุการณ์ อาทิเช่น การเข้าร่วมประชุมแบบมีส่วนร่วม โดยทำให้ชาวบ้านว่าผู้วิจัยเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน และข้อมูลที่ได้จะถูกนำมาประมวลผลวิเคราะห์ ข้อมูลในเชิงเปรียบเทียบต่อ

กระบวนการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านทั้งสองแห่ง โดยใช้หลักแนวคิดทฤษฎีการมีส่วนร่วมในเชิงพฤติกรรมประชาธิปไตย เป็นกรอบในการมองปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในธนาคารหมู่บ้านทั้งสองแห่งที่ศึกษา เปรียบเทียบกระบวนการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้าน ความสัมพันธ์ของปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ การศึกษา และรูปแบบการนำของผู้นำในชุมชนมีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนแบบอิสระสูงหรือต่ำอย่างไรในกระบวนการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านทั้งสองแห่ง

บทที่ 5 บทสรุป และอภิปรายผลการวิจัยรวมทั้งข้อเสนอแนะ